

ANADOLUDAN SEÇİLMİŞ MASALLARDA CİNSEL TACİZ TEMASI

Kadriye TÜRKAN*

Özet: Cinsel istismar ya da taciz, yaş ve cinsiyet ayırt etmeksizin her kesimden insanın maruz kalabileceği toplumsal bir problemdir. Konu pek çok bilim dalının inceleme alanına girmekte halk anlatılarında da karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda sözlü nesir anlatılardan olan masal, insanoğlunun en eski yaratmalarından olup insana ait her şeyi bünyesinde barındırmakta dolayısıyla taciz konusuna da zaman zaman yer vermektedir. Çalışmada Anadolu'dan derlenen masalarda karşımıza çıkan "iffetini muhafaza etme" teminden hareketle, cinsel açıdan istismar edilen ve iffetini korumak adına her türlü zorluğa göğüs geren masal kahramanı kadınlarla onları taciz eden erkekler, olay örgüsü içerisinde değerlendirilerek tacizin ne şekilde gerçekleştiği, boyutları, taciz edenlere verilen cezalar tespit edilmek suretiyle işlenecektir.

Anahtar Kelimeler: Masal, kadın, taciz, cinsel istismar, motif, ceza.

Sexual Abuse Theme in the Selected Tales of Anatolia

Abstract: Sexual abuse or sexual harassment is a problem that people from all sections without discrimination of age and sex are exposed to. This issue finds place in various disciplines and folk stories. Within this context, the tale which is one of the samples of oral literature is the earliest creation of humankind and includes everything about human, thereby; it also gives a place to abuse issue occasionally. In this study, with reference to the term "preserving the chastity", by evaluating in plotline, the female characters of the tales whom are sexually abused and stand out against it and the male characters who are abusive, the accrual of the abuse, its aspects, punishments given to abusive people will be determined and handled.

Keywords: tale, woman, harassment, sexual abuse, theme, punishment

Giriş

Sosyal bir olgu ve problem olarak öne çıkan her gruptan insanın karşı karşıya kalabileceği taciz "bir kişinin istemediği davranışlara maruz kalması, canının sıkılması, rahatının kaçması veya tedirgin olmasıdır" (Arslan 2005: 121) şeklinde tanımlanabilir. Cinsel taciz ya da cinsel istismar ise kişinin kendi rızası dışında sözlü tacizden, dokunmaya ve ırza geçmenin farklı şekillerine kadar cinsel şiddet biçimlerinin tamamını içine alır (İlkkaracan 1996). Kadın, erkek, çocuk, genç, yaşlı, her cinsiyet, meslek ve sınıftan insan cinsel tacize maruz kalabilir. Cinsel istismarla her yerde ve her konumda karşılaşılabilir. Cinsel taciz, kurbanın ruh ve beden sağlığı ile birlikte yaşamını da tehlikeye sokan bir deneyim ve ahlâki bir problemdir. Kurban ve tacizciler bazen birbirini hiç tanımaz, bazı durumlarda ise bu kişiler daha önceden tanınan hatta aile içinden birileri de olabilir. Özellikle bu türden eylemler

* Yrd.Doç. Dr., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi. Burdur/TÜRKİYE. E-posta: ktturkan@gmail.com. Orcid ID: 0000-0002-0383-1964

süreklilik içerdiklerinde yani yinelenediklerinde birey için çok daha ağır sonuçlar doğurabilmektedir.

İnsan hayatını her anlamda derinden etkileyen cinsel taciz olgusu tıp, psikoloji, sosyoloji, eğitim bilimleri, vb. disiplinlerle birlikte halkbilimi de ilgilendirir. Pek çok halk anlatmasında zaman zaman taciz konusu işlenmektedir. Gerek geçmişin gerek yaratıldıkları dönemin toplumsal değerlerinden uzak düşünülemezcek halk anlatıları arasında öne çıkan masalarda da cinsel taciz teması üzerinde durulmaktadır. Konu Türk toplum yapısı açısından değerlendirildiğinde aileye daima büyük önem verildiği, İslâmiyet sonrasında da bu hassasiyet artarak devam ettiği, ailenin temel direği kadının daima ahlâklı olması ve namusunu her şartta koruması beklendiği gözlemlenmektedir. Bu doğrultuda destan, efsane, halk hikâyesi ile birlikte masalarda karşımıza çıkan kadın kahramanlar hem çok cesur ve hem de bir o kadar sadık ve namusludurlar. Masalın düalist yapısına uygun olarak her iki cinsten ahlâk zafiyeti içerisindeki kahramanlar ise toplumun dikkatini çekmek, ders vermek için bir çeşit araç olarak masala yerleştirilmektedir.

Bu bağlamda, kadınların sadakatsizlik ve vefasızlıklarını konu alan *Binbir Gece Masalları* ile *Binbir Gece Masalları*'na karşılık olarak söylendiği ifade edilen ve erkeklerin vefasızlığından bahseden *Binbir Gündüz Masalları*'nı da unutmamak gerekir. Çalışmada Anadolu'nun değişik bölgelerinden derlenen masalardan, cinsel taciz temasına yer verenler seçilerek farklı açılardan irdelenecektir.

Masalarda Cinsel Taciz

Anadolu'dan derlenen masalarda cinsel istismar, masalda işlenen ana konuyla doğrudan bağlantılı olarak ya da bir motif olarak yer bulmaktadır. Bu masallar arasında varyant sayısı açısından yaygın olan *Helvacı Güzeli* adlı anlatmanın genel akışı içerisinde taciz temine birden çok kez yer verildiği ve masalın ana konusunu oluşturduğu görülmektedir. Masalda, zengin adam oğluya birlikte hacca gitmeye karar verir. Karısı ile kızını da mahallenin imamına emanet eder. İmam, tesadüfen eve uğrayıp kızı yıkanırken görünce âşık olur: “Bir gün anası evde yokken kız su ısıtmış, yıkanyorken imam da elinde et, gelip içeri girer. Kızı yıkanırken görür. Eti bırakıp geri döner ama kıza da âşık olur. Camie gidip yarım yamalak ezanı okur, cemaatle namazı kılmadan gidip bir cadı karısı bulmaya koyulur” (Sakaoğlu 2002: 445). Mahalle imamı, kızı elde etmek için bulduğu cadı kariya bir kese altın vererek niyetini anlatır. Parayı alan cadı, kızı kandırıp hamama götürür. Ancak hamamda işler imamın umduğu gibi gitmez; kız, imamın tacizinden aklını kullanarak kurtulur:

İkisi soyunup hamama girerler, cadı karı soğuk suyu bahane edip dışarı çıkar. Kız içerde yalnızca yıkanırken imam içeri girer, imamı gören kız toplar: “Amca bugün burada şenlik varmış, daha kimse gelmedi. Senin ne işin var burada?” “Güzelim, kimseyi ne yapacaksın, seninle ikimiz burada eğleniriz.” Kız hemen vaziyeti anlar, ama anlamamış gibi hareket eder: “Peki, gel sen su dök de ben yıkanayım, sonra da ikimiz eğleniriz. İmam su döker, kız yıkanır, sıra imama gelir: “Gel ben de seni yıkayayım.” Kız, imamın başını iyice sabunlar, hamam tasını peştamalın içine koyup imamın kafasına, gözüne vurmaya başlar. İmamın ağız, yüzü kan içinde kalır. Kız dökünüp kurunduktan sonra giyinip evine gelir. Olanları anasına anlatmaz (Sakaoğlu 2002: 446).

Amacına ulaşamayan yani kızı elde edemeyen imam, babasına yazıp kızının kötü yolda olduğunu söyler. İmama inanan adam, kızının cezasını vermek üzere oğlunu gönderir. Ancak erkek kardeş, kızın iftiraya uğradığını anlayıp onu öldürmekten vazgeçerek dağ başında bırakır. Kız, kardeşinden ayrıldıktan sonra karanlık çökünce korkarak bir ağaca¹ çıkar. Bu, kızın üzerine atılan lekeden kurtulmak, arınmak için tek başına geçirmesi gereken bir süreç, dağ başı da bu iş için son derece uygun bir mekândır. Masalın kadın kahramanı, kendisini bulan padişah oğlu ile belki arınma sürecini bu yolla tamamlayıp içinden bulunduğu zor durumdan kurtulmak ve yeni bir ev edinmek belki de yeni bir taciz ya da iftirayı savuşturmak için zira çaresizdir, evlenir ve üç çocuğu olur. Sonrasında kocasına, anası-babası ve kardeşi olduğunu söyler. Kocasını da yanına bir bölük asker ve vezirini vererek kızını memleketine gönderir. Kahramanımız, yolda bu kez vezirin cinsel tacizi ile karşı karşıya kalır. Üç çocuğunun gözü önünde kesilmesi² pahasına, namusunu korur. Kahramanın çocuklarını namusu uğruna feda etmesi motifi, *Dede Korkut Hikâyeleri*'nden *Salur Kazanın Evinin Yağmalandığı Boy*'da (Ergin 1997: 106-107) Burla Hatun'un namusunu korumak için oğlu Uruz'un rızasıyla, oğlundan vazgeçişini hatırlatmaktadır:

Kız, çocuklarını alıp vezirle beraber yola çıkarlar. Yanlarına da bir tabur asker katarlar. Bir iki konaklık yer gidince akşam olur. Vezir kendi çadırını ile kızın çadırını askerlerinkinden daha aşağı çaktırır. Akşam olunca vezir padişah oğlunun karısından yakınlık ister, o da kabul etmez. “Çocuğunu keserim” diye tehdit eder vezir. “Kes.” Diye karşılık verir padişahın oğlunun karısı. Merhametsiz vezir çocuğun birini keser. Ertesi akşam birini daha keser. Nihayet üçüncü akşam da son çocuğu keser. Kadının kendisine hala yakınlık vermediğine kızın vezir o gece de kadını kesmeye karar verir: “Bu gece de seni keseceğim.” “Bir abdest alayım, Allah rızası için iki rekât namaz kılayım da beni öyle kes.” “Ama kaçarsın?” “Kaçmam, istersen belime ip bağla (Sakaoğlu 2002: 448).

Kadın, vezirin elinden küçük bir hile ile kurtulur. Başka tacizlere uğramamak ve rahat hareket etmek için cinsiyetini gizlemeye karar verir. Çobandan aldığı deriyi başına geçirip, *keloğlan* kılığına girer. Masalın kadın kahramanı, kamusal alanda sürekli iffet ve namusunun tehdit edilmesi, cinsiyetiyle ilgili olduğundan erkek

¹ Şamanın ağaçta doğduğuna, ilk yeteneklerini ondan edindiğine ve kuş şeklindeki ruhunun ağaçtaki bir yuvada eğitildiğine inanılır. Şaman, ona turmanarak gökyüzüne yani Ülgen'in huzuruna çıkar. Bu sır-ra-erme, arınma sürecinin bir parçasıdır. M. Eliade “Dünya ya da Evren Ağacı simgeselliğinde içerilen birkaç dinsel fikir veya kavram vardır. Bir yandan, sürekli yeniden doğuş halindeki Evreni, kozmik canlılığın tükenmez kaynağını, kutsallığın en tipik ve yetkin kap ve kalbini (göksel kut'un alınış “merkezi” olduğu için) temsil eder” (1999: 304) demektedir.

² Aynı motif Gaziantep'ten derlenen *İsmail Efendi'nin Karısı* masalında da görülmektedir: “Bir adam varmış. Evliymiş. Bir de arkadaşı varmış. Kardeşten ileriymiş. Adamın üç tane çocuğu olmuş. Birinin adını Hasan koymuş, birinin adını Hüseyin koymuş, birinin adını da İsmail koymuş. Üç çocuğu olana kadar avradı daha anasının evine gitmemiş. Adam demiş ki arkadaşına : "Arkadaş benim işlerim çok sıkı, ben götürüyorum. Şu benim avradı al, anasının evine götür, teslim et. " “Olur, götürürüm” demiş arkadaşı. Beraber yola çıkmışlar, üç çocuğu da almışlar. Yolda adam kadına musallat olmuş” (Köksel 1995: 359-361).

kimliğinin her anlamda ona sağlayacağı korunma ve faydayı geç de olsa kullanmaya karar verir ve bir anda erkeklerin sahip olduğu bütün ayrıcalıklara kavuşur. Sonrasında helvacıya çırak olur ve ‘Helvacı Güzeli’ olarak nam salar. Kendisini taciz eden imam ve vezir ile bir davette karşılaşır; kız, babası ve kocası da dâhil orada bulunanlara o güne kadar başından geçenleri hikâye eder, masalın sonunda nihayet kaybettiği itibarına ve ailesine kavuşur: “Helvacı Güzeli daha fazla anlatamaz. Babasına, “Sen benim babamsın” kocasına da “sen de kocamsın” diyerek başındaki karnı sıyırıp çıkarır. “Vezirle imam da benim düşmanım”³ der. Orada ağlaşırlar, kocasının boynuna sarılır. Yeyip içip muratlarına geçerler” (Sakaoğlu 2002: 450).

Masalın kadın kahramanı, önce yaptığı iş dolayısıyla güvenilir olması gereken mahalle imamının, sonrasında ise kocasının en yakın adamı vezirin tacizine uğrar. İlk taciz ile babası evden çıkmamasını tembihlediği halde evinden çıktıktan sonra hamamda karşılaşır. Evin yani namusun koruyucusu baba evde yoktur ve savunmasız kız, her türlü tehlikeye açıktır. Gitmemesi gereken bir yere gitmiş olması da ona bu şekilde ceza olarak dönmüş olabilir. İkinci taciz, baba evine ziyarete giderken yolda gerçekleşir. Her ikisinde de tacizciler büyük ihtimalle kızıdan yaşça büyüktür. İlkinde kız, bekârdır ve tacizci emeline ulaşamayınca onu iffetsiz olmakla suçlar, ikincisinde ise evlidir ve vezir çocuklarını keserek gözünü korkutmaya çalışır. Kadın kahraman tacizler, ev dışında gerçekleştiği ve tacizcilere fiziksel olarak mukavemet edemediği halde çocuklarını feda etmek pahasına namusunu korur, imam ve veziri kandırıp bir anlık dalgınlıklarından yararlanarak ellerinden kurtulur. Masalın sonunda ise tacizciler cezalandırılırken mükâfat olarak kocasına ve mutlu hayatına tekrar kavuşur.

Helvacı Güzeli ile benzer motifler taşımamasının yanında masalarda cinsel taciz temasını işleyiş şekli açısından dikkate değer bir diğer masal *Müezzin*'dir. Masalda uzak bir memlekete gidecek olan hoca, üç kızını evden çıkmamalarını tembihleyerek “hiç dışarı çıkmayın, ben bahçeye üç tane gül diktim, her bir kıza bir gül, bu güllerden ben kimin dışarıya çıktığımı anlarım” (Günay 1975: 296) demek suretiyle, çok iyi tanımasa da komşusu ve görünürde güvenilir bir adam olan müezzine emanet eder. Hoca gittikten sonra müezzin, farklı hilelerle adamın büyük ve ortanca kızını yoldan çıkarır, sıra küçük kıza gelir. Küçük kız, müezzinin ve ona yardım eden kız

³ Pek çok varyantı olan Helvacı Güzeli masalında tacizcilere verilen cezalar da aynı değildir: ‘Helvacı Güzeli’: “...Babası müezzinle katırcının boyunlarını vurdurur.” (Günay 1975: 395). ‘Hain Vezir’: Padişahın ayilesi hemen deriyi başından atdı yere şaşları töküldü, bölüh bölüh. Padişahın cübbesinin altına cirdi. Orda bunarı kızırılı duddı. Sancı duddı. Daha lale nedir, hoca nedir ikisi de ufalanır, durır. Hemen ordan gılcı çehdi, hocanın boynunu vurdı, lalenin boynunu vurdı, onarı orda cesdi, doğram doğram etdi. Gahdi gız segirdi anasının elini öpdü, gardaşı sarıldı, birbirlerine geçdiler.” (Seyidoğlu 1975: 385). ‘Kaz Çobanı’: “...Lala ile müezzin cezalarını çekerken, annesine ve babasına yeniden kavuşan kız Beyoğlu ile yeniden evlenir.” (Özçelik 2004: 429). ‘Helvacı Güzeli’: “...Adım, Helvacı Güzeli oldu. İşde, o da benim,” demiş, gız gafasındaki deriyi meriyi çıkarıvermiş: “Şu babam, şu gardaşı, şu gocam, şu vezir, şu da hoca,” demiş. Abarın, şimdi orada millet birbirine girişmiş. Padişahın oğlu vezire, babası hociye, derken geri bunu padişahın oğluna vermişler. Yemişler, içmişler, murazlarına geçmişler. Siz de geçin” (Şimşek 2001: 235).

kardeşlerinin çeşitli tuzaklarıyla karşılaşır. Her defasında bir şekilde kurtulmayı başarır:

Üçüncü gece müezzin sandığını açarak küçük kızın odasına girer, kız: “Hoş geldin sefa geldin, fakat gel hele bak balkondan aşağıya bir bak kimse seni görmesin” diyor. Müezzin balkondan aşağı bakarken kız müezzini balkondan aşağıya iteliyor, aşağıya atıyor, müezzin aşağıya düşünce her tarafı kırılıyor. Bir zaman sargılı gezdikten sonra iyi oluyor, gene küçük kızın peşine düşüyor, kızın bacılarına diyor ki: “Küçük bacınızı da alın hamama gelin, siz kaçın onu hamama kilitleyin.” Bacıları küçük kıza: “Haydi hazırlan seninle hamama gideceğiz” diyorlar, küçük kız direniyorsa da kandırıp hamama götürüyorlar. Hamamın kapısına gelince bu küçük kıza içeri itip, kapıyı üzerinden kilitleyip, kaçıyorlar. Kız hamamda kilitli kalınca müezzin kıza diyor ki: “Senin bana yaptıkların çok oldu, haydi gel.” “Peki, yalnız gel seni önce bir güzel yıkayayım.” Müezzinin başını bir güzel sabunluyor, hamam taşı ile kafasına vurup kırdıktan sonra onu orada sabunlu sabunlu bırakıp kaçıyor. Kız eve zor kavuşarak bacılarına kızıyor ve diyor ki: “Sizleri babama şikâyet edeceğim, beni nasıl bu kötü işe sürersiniz (Günay 1975: 296-297).

Ancak müezzin ve kız kardeşleri onu tuzağa düşürmekten vazgeçmezler. Kızlar, müezzini alıp eve getirirler. Müezzin kıza “senin bana yaptığın çok oluyor, elimden nasıl kurtulacaksın bakalım” (Günay 1975: 297) der. Son olarak kız müezzinle bahçede içki içmek üzere sözleşip onu bir kez daha kandırır ve çamura bular. Bu sırada babası da uzak memleketten döner. Güllere bakarak kızların durumunu anlar. Büyük ve ortancanın iffetsizliklerine paralel olarak gülleri kururken küçük kız için dikilen gül, büyümüş ve budak vermiştir.

Masalda ebeveynleri evde olmayan üç kız kardeş, emanet edildikleri müezzin tarafından taciz edilir. Büyük ve ortanca kızlar tacize boyun eğerken küçük kız, tacizi pek çok kez savuşturur. Anlatmada, kendisine emanet edilen kızları taciz eden din adamı ile kendi kardeşlerinin taciz edilmesine yardım eden kız kardeş motifi öne çıkar. Tacizin din adamı tarafından yapılması kadar tacize yardım edenlerin kızın kendi kanından olması ironiktir. Masal kahramanı yine kurnazlıkla, aklını kullanarak tacizin başarıya ulaşmasını birçok kez engeller ve sonunda babasının eve dönmesiyle ahlâkını, iffetini korumasının ödülünü alır. Anlatmanın sonunda adam namussuzluk eden büyük ve ortanca kıza ile müezzini öldürtür: “(Baba) iki büyük kızını ve müezzini öldürtüyor, küçük kızına malını mülkünü bağışlıyor, yiyip içip muratlarına geçiyorlar” (Günay 1975:-297).

Ahırda Saklanan Hoca (Akgün 2000: 167-168) adını taşıyan masalda yine bir din adamının evli bir kadına sözlü olarak başlayan tacizi söz konusu edilmektedir. Kadın bu durumdan şüphelenince tacizi kocasına anlatır, kocasıyla yaptıkları plan sonucu tacizeyi tuzağa düşürerek cezalandırırlar. *Hoca* (Kumartaşlıoğlu 2006: 460-462) adını taşıyan Balıkesir’den derlenen masalda da bu kez bekâr bir kıza olmak üzere benzer motiflerle cinsel istismara yer verilmektedir.

Ne İdim, Ne Oldum, Ne Olacağım adlı masalda padişahın uzun zaman sonra bir kıza olur. Padişah büyüyen kızının gezme isteğini geri çeviremez, yanına vezirini vererek gezmeye gönderir. Vezir, kıza uygunsuz tekliflerde bulunarak taciz edince kız kaçır ve bir çobanla evlenir:

Kızla vezir yola çıkarlar. Bir müddet gittikten sonra vezir kıza sulanmaya başlar, kızıdan yakınlık ister. Çok serencamdan sonra kız buna yakınlık vermez. Fakat kurtulamayacağını da anlar: “Peki, bana müsaade et, bir dışarı çıkıp geleyim de ondan sonra.” Kız dışarı çıkar çıkmaz kaçıp gider. Gece yarısı etrafta kimseler yok... Gide gide bir ormana varır. Öbür taraftan vezir, kızın gelmediğini görünce askeri toplayıp sağı solu aratır, fakat bulamazlar. Kız da bir ağacın tepesine çıkıp sabaha kadar orada bekler. Sabahleyin bir çobanın sürüsü oradan geçerken köpekler havlamaya başlarlar... (Sakaoğlu 2002: 356).

Masalda padişahın kızı, babasının en güvendiği insanlardan biri olan veziri tarafından sözle taciz edilir. Anlatıcı bu sözlü tacizi “...vezir kıza sulanmaya başlar, kızıdan yakınlık ister” (Sakaoğlu 2002: 356) şeklinde ifade eder. Taciz, sarayın dışında seyahat esnasında gerçekleşir. Kadın en güvende olduğu mekândan, evinden ayrılır ayrılmaz cinsel tacize uğrar. Yalnız ve savunmasızdır. İki seçeneği vardır; ya tacizin, tecavüze dönüşmesini kabul edecek ya da kurtulmaya çalışacaktır. Kaba kuvvetle veziri alt etmesi mümkün değildir. O da adamı, kendisinden istediğini vereceği konusunda ikna etmek suretiyle kandırıp elinden kurtulur ve kaçarken karşılaştığı çobanla evlenir. Kızın evlilik kararı almasında çobanın genç yaşı ve iyi niyeti ile birlikte, tek başına bir kadının yola devam etmesinin başka tacizlere yol açacağı gerçeği de etkili olmuş olmalıdır. Masalın sonunda uzun yıllar sonra seyahate çıkan padişah, çobana misafir olur, çobanın ‘Ne İdim, Ne Oldum, Ne Olacağım’ adlarındaki çocukları sayesinde her şey anlaşılır; vezir geç de olsa boynu vurularak cezalandırılırken padişahın kızını ve dolayısıyla padişahın namusu kurtaran çoban, vezirin yerine geçirilerek ödüllendirilir:

Çocukların adını duyan padişah daha da şaşar: “Dur bakalım bunun sonu nereye varacak vezir?” Çobanı çağırarak der ki: “Evet çoban kardeş, yedik, içtik; muhabbete doyum olmaz. Bize artık yolculuk göründü. Yalnız sana bir sorum var, bu çocukların adını kim koydu?” “Anaları.” “Sesle de gelsin.” Padişahın kızı gelir, babası, kızı olduğunu bilmeden sorar: “Yavrum, sen bu çocukların adını niye böyle koydun?” “Ben bir padişah kızı idim, çobana vardım, bakalım daha ne olacağım. Onun için böyle koydum.” Kız bunları söyledikten sonra kendisini tanıtır. Hemen orada vezirin başını vurdurur. Çobanı da kendine vezir eder, kızın alıp hep beraber dönerler (Sakaoğlu 2002: 357).

Padişahlar Padişahı masalında, İstanbul’a çalışmak için giden ve sonrasında memleketine dönen adam bir bakkal dükkânı açar. Ancak komşu dükkândakiler, bunu çekemezler. Onu dükkândan çıkarmak için yaptıkları plan gereği, her gün birine davete gitmeyi önerirler. Sıra ona gelince, adama evinde hakaret edeceklerdir. Nitekim adamın evinde yemeğe gittiklerinde sofrada üzüm olmamasını bahane eder ve adamı üzüm almaya gönderirler. Adam son derece esrarengiz bir şekilde üzümü bulup eve dönerken, evde bıraktığı misafir erkekler de karısını tacize yeltenirler. Kadın, kendi evinde tanımadığı erkeklerle yalnız bırakılmıştır. Gerçekte kocasının da arkadaşı olmayan ve kocasını kıskanan bu adamların, ev sahibinin eve dönme süresi uzayınca kadını tacize karar vermeleri uzun sürmez. Ancak aralarında kimin kadının yanına önce gideceğine dair çıkan anlaşmazlık tacizi önler. Kadının içeride geçen konuşmaları duyması ile birlikte takındığı tavır, eline bir satır alıp perdenin arkasına gizlenmek olur. Evinden çıkmaya, bağırıp yardım istemeye çalışmak yerine, tacizcileri cezalandırmayı tercih eder. Bu, kadının evini kutsal mekân olarak

görmesinin ve namusunu kayıtsız şartsız korumaya programlanmasının yegâne sonucudur:

Ha babam, o geledursun; biz gelelim evindeki arkadaşlarına. Arkadaşları “Ne edelim, bu gitti gelmedi. Bir başka fikir düşünmüştük.” Biri der ki: “Karının yanına önce ben gideceğim” Ötekiler de: “Ben gideceğim.” “Ben önce gideceğim.” Bunlar birbirlerine girerler. Yemekleri, kaşıkları, tabakları, kaşıkları birbirinin başına, gözüne vura vura sofrayı dağıtırlar. Kadın da eline satırı almış perdenin arkasında bekliyor: “Kim kafasını uzatırsa vuracağım” diye. Bunlar bu kepezeliğinen kapıdan çıkıp giderler. Kadın da oraya düşüp bayılır. Kocası eve gelir ki ortalık perperişan, kadın orada yatıyor. Su verip kadını ayıltır, halini, ahvalini sorar. Kadın da anlatır: “...İşte mesele bu.” “Canın sağ olsun, sana bir şey olmadı ya?” “Yok.” Oraları torlayıp toplarlar, silip süpürürler, yatarlar. Sabahleyin kalkar, dükkâna gider. Arkadaşları bunun yanında daha laf edemezler, mahçup olurlar (Sakaoğlu 2002: 354).

Masalda, kadının kendi evinde tanımadığı erkekler tarafından tacizi söz konusu edilir. Ancak taciz gerçekleşmez. Suç oluşmadığı için ceza da takdir edilmemiştir. Sadece tacize yeltenenlerin mahcubiyetinden söz edilmektedir.

Gençlikte mi İhtiyarlıkta mı? adını taşıyan masalda gördüğü rüya sonucu her şeyini bir anda kaybeden padişah, çobanlık yapmaya başlar. Karısına da çamaşırlarını yıkadığı bezirgân göz koyar: “Bu sefer bezirgân gelip kapıdan şöyle bir hanımı seyredip geri dönüyor, amma bezirgân seyrediyor, bunun üzerine yanıp dutuşuyor. Hanım o kadar güzelmış ki...” (Alptekin 2002: 263). Bezirgân, muhtar ile işbirliği yaparak çoban kocayı evden uzaklaştırır kadının elini ayağını bağlayıp kervanının üstüne atıp gider.

Karısının tacizi ve kaçırılması, padişahın gördüğü rüya ile başlayan felaketler zincirinin bir halkasıdır. Bezirgân evli ve ehl-i namus bir kadına göz diker ve onu davranış olarak taciz eder. Kadın, kocası hile ile evden uzaklaştırılmak suretiyle kaçırılır ve yıllarca alıkonur. Yıllar sonra bezirgân tesadüfler sonucu kazdığı kuyuya düşer, adam karısı da dâhil kaybettiği her şeyi kazanırken bezirgân da hak ettiği şekilde cezalandırılır.

Asker Karısına İftira'da (Alptekin 2002: 341–344) kocası askere giden kadını, kocasının erkek kardeşi taciz eder: “İlle bana yakınlık vereceksin.” Kadın da namusuna düşkün birisi: “İmkânı yok sana yakınlık veremem. Benim erim askerdedir, ben bu işleri yapamam” (Sakaoğlu 2002: 463). Adam yengesinden istediği şekilde karşılık görmeyince, askerdeki kardeşine yazarak karısının yoldan çıktığını söyler ve kardeşinin, karısını boşamasına sebep olur. Bu da yetmez yengesini lanetlemek için, gelen giden tarafından taşlanmak üzere beline kadar toprağa gömer. Tesadüfen oradan geçen bezirgân, kadının güzelliğinden etkilenerek onu çıkarır. Kadına “ben seni alacağım” der, kadın “yok, benim erim var askerde, ben nikâhlıyım, gelemem” dese de bezirgân onu evine götürür. Kadın, bezirgânın evinde adamın hizmetçisinin “ille bana yakınlık vereceksin” sözüyle bir kez daha cinsel tacize maruz kalır. Amacına ulaşamayan hizmetkâr, bezirgânın çocuklarını kesip kanlı bıçağı kadının yanına koymak suretiyle iftira eder: “Bezirgânın da iki çocuğu var, hizmetkâr bir gece bu çocukları kesip kanlı bıçağı götürüp kadının koynuna koyar, üzerini de kanlar” (Sakaoğlu 2002: 463).

Bezîrgân, kadının çocuklarını kestiğine inanmasa da karısının ısrarına dayanamaz kadını kırk lira verip evden gönderir. Kadın yolda iyi niyetle, kırk lira borcundan dolayı asılmak üzere olan adamı, parayı verip kurtarır. Ancak adam, “Sen bana havaslandın, benim kırk lira borcumu ödedin de azat ettirdin herhalde beni alacaksın” (Sakaoğlu 2002: 464) diyerek kadını bir süre taciz eder ve kadının teklifiyle, köle olarak satılması karşılığı kahramanın yakasından düşer. Kadını köle olarak bir gemi kaptanı alır. Ancak o da bu genç ve güzel kadını, cinsel açıdan tacizden geri durmaz. Kadına der ki: “Gel bakalım, sana kırk altın verdik.” Kadın kaptana yalvarmaya başlar: “Benim başımdan bu serencamlar geçti, ben bu yolun yolcusu değilim, benim yakamı koyuver.” “Yok, ben sana kırk altın saymışım, koyuvermem.” Kadının bütün yalvarmaları bir netice hâsıl etmez, kaptana der ki: “Ben öyle bir beddua ederim ki çok kötü felaketlere rastlarsın.” “Ne edersen et, seni koyuvermem, ben kırk tane altın verdim sana” (Sakaoğlu 2002: 465). Gemide kaptandan kaçacak yeri olmayan kadının bedduası ile gemi alabora olur ve sadece kadın kurtulur.

Sonrasında masalın kadın kahramanı, tacizlerden kurtuluşu *erkek kılığına* girmekte bulur. Erkek kılığında gezdiği ve erkek zannedildiği için bir erkeğin ulaşabileceği en yüksek mevkie, padişahlığa kadar yükselir ve başarılı olsa da cinsiyetinin anlaşılması, onu bir anda padişahlıktan eder. Şifa dağıtmak üzere bir tekkeye yerleştirilir. Orası önemli bir ziyaret olur. Kadının askerden dönen kocası, onun kör olan kardeşi, yolda kadına asılan yine kör hizmetkâr ve kadının azat ettiği adam, kadının bulunduğu tekkeye gelirler; kadın suçlarını itiraf etmezlerse, şifa bulamayacaklarını söyler. Kadını taciz ettiklerini itiraf ederler, gözleri açılır: “Kadın kocasına dönüp der ki: “Sen hanımın, görsen tanır mısın?” “Nasıl tanımam. Elbette tanırım.” Kadın hemen yüzünden likabını açtığı gibi Sadık bayılıverir. Yüzüne su serpip ayıltırlar. Kadın orada dua eder; üçünün de gözleri açılır. Sadık’ı o şehre padişah ederler, o da padişah karısı olur; otururlar aşağı” (Sakaoğlu 2002: 467). Masalın sonunda anlatmanın kadın kahramanı, erkek olarak kazandığı padişahlık statüsünü de kocasına devreder. Kocasının ortaya çıkması ile birlikte, eski statüsüne ve korunaklı ev içi yaşamına geri dönmek için son derece istekli davranır.

Masalda cinsel tacizin başlangıç noktası, kocanın askere gitmesi yani evden ayrılmasıdır. Kadının namusu ve aile bütünlüğü bu gidişten sonra tehlikelere açık hale gelir. Nitekim kahraman önce kocasının kardeşinin yani kayının cinsel tacizi ve iftirası ile karşı karşıya kalır. Beline kadar toprağa gömülerek, recm⁴ cezasına çarptırılır ve gelen geçen tarafından taşlanır. “İslam hukukuna göre, zina yaptığı sabit olan kadın, eski İbrânî hukukundan geçen bir hükümlerle, taşlanırdı. Buna recm

⁴ Recm cezasını gerektiren zina suçunun oluşması için; evli erkeğin kendisine helal olmayan ve olma ihtimali de bulunmayan hayatta bir kadınla, normal cinsi münasebette bulunması gerekir... Recm, suçlunun taşlanarak öldürülmesidir. Recmedilecek erkeğe ceza ayakta uygulanır. Suçlu bağlanmaz, yere gömülmez, tutulmaz ve bir şeye dayandırılmaz... Suçlu kadın olduğu takdirde, Ebu Hanife ve Şafii’ye göre vücudun görünmesini önlemek için göğsüne kadar toprağa gömülür. Bazı fakihler ise kadının toprağa gömülmeyeceği görüşündedirler. Suçun ikrarla sabit olduğu hallerde, kadına infaz anında kaçma imkânını vermek için, gömmeye karşı çıkanlar da vardır. Bkz. Gökçen 1989: 66–67.

deniliyor” (Ortaylı 2000: 78). İ. Ortaylı, Osmanlı tarihinde recm cezasının sadece bir kez uygulandığını ve hoş karşılanmadığı için sonrasında verilmediğini vurgular. Genç ve güzel kadına kendisini kurtaran bezirgân, bezirgânın hizmetkârı, yolda asılmaktan kurtardığı adam, satıldığı kaptan olmak üzere her defasında cinsel taciz yinelenir. Kendisini boşamış olsa da kocası hariç başka bir erkeğe teslim olmamakta kararlı tavrı sayesinde namusunu korumayı başaran kahraman, tacizlerin arkası kesilmeyince çareyi erkek kılığında gezmekte bulur. Başına ne gelirse gelsin namusunu korumakta kararlı duruşu, masalın sonunda kadına mükâfat olarak döner. Gerçek anlaşılır ve kocasına kavuşur.

Kuşlar Padişahının Kızı’nda, padişah zamanında uğraşıp bir türlü alamadığı oğlunun eşine göz koyar; karısının bütün uyarılarına rağmen oğlan böyle bir şeye ihtimal vermez ve babasının isteğine uyararak eşini, görsün diye padişah babasına götürür: “Oğlan, gızı eletiyor. Padişah gızı garşısına alıyor. Galbinden ne pislik geçirdiyse galan. Padişahın galbinden bir pislik geçiyor. Gız: “Gözün çıka mı!” diyor, iki parmağını birden gözlerine dürtüveriyor” (Şimşek 2001: 67). Eşinin babası tarafından taciz edilen kız, adamın gözlerini çıkarmak suretiyle, tacizciyi elleriyle cezalandırır.

Konuşan Bebek masalında padişah, eşinin yani oğlanın öz annesinin kıskırtması ile oğlunun eşine göz diker: “Oğlan güzel bir kız olan bu kurbağayı alır. Bunu gören oğlanın annesi babasına der ki: “Oğlan bir kız getirmiş ki sana layık, ona layık değil.” “Öyleyse oğlanı öldürelim de gelini ben alayım” (Sakaoğlu 2002: 303).

Her iki masalda da oğlunun eşine göz koyan ve bunun için kendi çocuğunu dahi öldürmeyi göze alan erkek kahramanlara karşı, Türk masallarında kadın kahramanların en önemli özelliklerinden biri namuslarına olan düşkünlükleridir. Ayrıca Türkler, hiçbir zaman aile içi evliliğe (ensest) sıcak bakmamış, yasaklamış ve bu tür eğilimleri de şiddetle kınamışlardır. Türklerde görülen *levirat*⁵ tipi evlilikler ise aile ve toplum baskısıyla olup formaliteden öteye geçmez.

*Tüylüce*⁶ adlı masalda padişah, karısının vasiyetini yerine getirmek için karısının ayakkabıları kime olursa onunla evleneceğini ilan eder. Bütün memleket dolaşılsa da pabuçlar kimsenin ayağına uymaz. Bir müddet sonra ayakkabılar, tesadüfen onları deneyen padişahın kendi kızına olurlar. Bunu gören padişah “eh öyleyse kızım ben seni alacağım” der. Babasına bir türlü sözünü dinletemeyen kız, namusunu korumak için kılık değiştirerek ondan kaçır:

Aradan bir müddet geçer. Padişahın kızı bir gün evi süpürürken anasının ayakkabılarını giyer, bakar ki tam kendi ayağına göre. Kız ağlamaya başlar, babası kızına sorar: “Kızım niye ağlıyorsun?” “Baba niye ağlamayayım, annemin ayakkabılarını giydim de bana tamam karar geldi.” “Eh öyleyse kızım ben seni alacağım. “Baba delirdin mi sen, sen bir memleketin padişahı olasan da hiç öyle iş olur mu? Bizim şeriatımıza, memleketimize yakışır mı?” “Hayır, kızım, ananın vasiyeti yerde kalmasın, alacağım ben seni.” “Günahtır baba, başka bir şey yaparız.”

⁵ Bir kimsenin daha yaşlı erkek kardeşinin veya bir yakın akrabasının dul eşi veya eşleri ile evlenme yükümlülüğünde olmasından ibaret adet. Bkz. Ülken 1969: 189.

⁶ Masalın diğer varyantları için bkz. Alptekin 2002: 409–422; Seyidoğlu 1975: 348–350; Seyidoğlu 1975: 361–363.

“Hayır kızım, ben seni alacağım!” “E.. Peki, mademki beni alacaksın kırk gün bana mühlet ver.” Bu kırk gün içinde kız gidip bir çoban buldu. “Çoban ben sana altın vereyim, bana bir koyun kes, öyle bir deri yap ki ayaklarımın altından iliklensin. Gözüme göz, ağzıma ağız yeri yapacaksın (Sakaoğlu 2002: 394).

Masalda kadın kahraman kendi evinde, öz babasının tacizi ile karşı karşıya kalır. Ona karşı gelebilecek güce sahip değildir. Önce bu durumu kabul etmiş gibi görünse de özel olarak hazırlattığı bir kılıfa girerek memleketi terk eder. Başka bir ülkenin sarayına kapılanır. Şehzadenin kendisinin insan olduğunu anlaması üzerine kılıfından çıkar ve şehzade ile evlenir. Anlatmada, babanın ölen eşinin vasiyetini yerine getirmek için istediği ensest bir ilişkidir. Ensest, “aile içinde vuku bulan bir cinsel istismar biçimidir” (Topçu 1997: 43). Masal motif itibariyle aynı zamanda ‘Elektra Kompleksi’ni de çağrıştırmaktadır. Sigmund Freud, rüyaların temelinde ilkel insanların cinsel arzu ve isteklerinin yattığını söyler. Ona göre; “masallar da, rüyalar ve mitoslar gibi, bastırılmış cinsel isteklerin ürünleridir” (Fromm 2003: 97). Erkek çocuğun anneye olan cinsel arzu ve bağlılığını Oidipus mitinden hareketle, *Oidipus Kompleksi* (Fromm, 2004) olarak adlandırırken kız çocuğun da babaya âşık olabileceği tezini savunmuş, buna da *Elektra Kompleksi* adını vermiştir. Ancak Türk masallarında bu bir çağrışımdan öteye gitmez. Olağanüstü özelliklerle donatılmış, idealize edilmiş kahramanlar, başlarına gelen her türlü felakete rağmen namuslarına asla halel getirmezler.

Masal dünyasında cinsel taciz ya da istismar, genelde kadına yönelik olarak karşımıza çıkan bir olgudur. Ancak çok nadir örneklerden sayılabilecek olan *Dul Kadının Oğlu* masalında tacize maruz kalan masalın erkek kahramanıdır. Anlatmada “metinlerarası ilişkiler” bağlamında *Yusuf ile Züleyha*'ya ve dolayısıyla *Yusuf Kıssası*'na belli noktalarda bir anıştırma⁷ (allusion) söz konusudur. Anası ile yaşayan ve odunculuk yaparak geçinen genç, tesadüfler sonucu padişahın evlatlıktan reddettiği kızı ile evlenir. Geçim sıkıntısı devam ettiği için bir bezirgânla sefere çıkar ve yıllarca diyar diyar gezer. Bir gün gencin yanında çalıştığı bezirgân düğüne davet edilir. Adam, düğüne giderken sahip olduğu her şeyi bu gence emanet eder: “Bu çocuk kendi malı gibi bakacak hayvanlara ama bir gecenin içinde kâfir şeytan bezirgânın karısının huzuruna girer. Kadın da kalkar gider çocuğun yatağının başına, der ki: “Benimle yatacağın” (Günay 1975: 354). Genç adam, patronu evde yokken bezirgânın karısının tacizine uğrar ancak bezirgâna sadakatinden taviz vermez, kadını reddeder. Bunun üzerine kadın hırsını alamayıp üstünü başını yırtarak gence iftira eder. Bezirgân düğünden dönünce karısının sözüne karşılık, hizmetkârının sözünü de dikkate alır ve sonunda karısının suçlu olduğu oğlana iftira ettiği ortaya çıkar, ilahi adaletin tecellisi ile kadın fırında yanarak can verir:

Bezirgân der: “Yavrum evim, katırlarım sana emanet, ben düğüne gideceğim, bir haftaya kadar gelirim. Sen hizmet et.” “Hay hay, ağa, başımla gözümle başım üstüne.” Bu çocuk kendi malı gibi bakacak hayvanlara ama bir gecenin içinde kâfir şeytan bezirgânın karısının huzuruna girer. Kadın da kalkar gider çocuğun yatağının başına, der ki: “Benimle yatacağın.” “Yok, bugün beşinci senedir ben bu bezirgânın ekmeğini yiyorum, ben öyle hıyanetlik bilmem.” Kadın her ne kadar yalvardıysa da

⁷ Geniş bilgi için bkz. Aktulum 1999: 108-116; Gökalp-Alpaslan 2007.

bir çaresini bulamadı. Bu sefer kalkıp üstünü başını parçaladı, dama çıktı başladı bağırmağa: “Komşular, Allah için şahit olun, bu hizmetkâr benim namusuma tecavüz etti.” Hasanın ağası geliyor, karısına soruyor: “Ne var ne yok?” “Haydi, canım, sen de öyle bir hizmetkâr getirmişsin, ahlaksız bir adam. Komşuları çağır sor, Allah için onlar şahittir.” Bu bezirgân başı gitti, mahallenin fırıncısına dedi ki: “Fırıncı başı, bu gece fırında ne kadar çok ateş yakarsan yak benim namıma, şafak atar atmaz ben bir adam göndereceğim, o adamı tutup fırına atacaksın. Yansın, ceremesi bana ait” (Günay 1975: 354).

Dul Kadının Oğlu masalında, bezirgânın yanında çalışan masal kahramanı gencin bezirgânın karısı tarafından cinsel açıdan taciz edilmesi ile *Kıssa-i Yusuf* da (Karahana 1994), Yusuf’un Mısır Azizi’nin eşi Züleyha tarafından tacizi, sonrasında tacize boyun eğmeyen kahramanların “Bu sefer kalkıp üstünü başını parçaladı, dama çıktı başladı bağırmağa: “Komşular, Allah için şahit olun, bu hizmetkâr benim namusuma tecavüz etti” (Günay 1975: 354) iftiraya uğrayış şekli ve suçsuzluklarının anlaşılması tamamen örtüşür. Tıpkı masal kahramanı kadınlar gibi tacize uğrayan erkek kahraman da efendisinin kendisine duyduğu güvene ihanet etmez, başkasının karısına el sürmez. Olaylar aleyhine gelişse de geri adım atmaz. Gerçek sonunda anlaşılır ve iftira eden kadın da cezasını bulur.

Sonuç

Masallar yaratıldıkları ve yaşatıldıkları toplumların dünü-bugünü, hayalleri ile birlikte toplumsal değerlerini de bünyelerinde barındırmakta, gerçekle hayali harmanlayarak yansıtmaktadırlar. Bu doğrultuda toplumsal pek çok sorun da masala dâhil olmaktadır. Bu sorunlardan biri olan cinsel taciz, Türk masallarında sık olmasa da konu edilen toplumsal bir olgudur. Masalların her kesimden geniş bir dinleyiciyi kitlesine hitap ettiği düşünülerek, geleneksel yapısı ve üslûbu tacizle ilgili fazla ayrıntıya izin vermez. Tacizin boyutu ne olursa olsun yüzeysel ifadelerle geçiştirilir ve okuyucunun hayal gücü devreye sokulur. Taciz bazen anlatma boyunca birden çok kez tekrarlanabilir. Gerçek hayatta olduğu gibi masal dünyasında da taciz mağdurları istisnalar hariç kadınlardır. Kadınlar fiziksel olarak kendilerine mukavemet edemeyecekleri tacizcilerinden akıllarını kullanarak kurtulurlar ve kılık değiştirerek tacizin tekrarını önlerler. Masallarda yaş, iş, mağdura olan yakınlık derecesi, tacizcileri asla eylemden alıkoymaz. Taciz başarısız olduğunda iftiraya, kadının hayatını kökten sarsan durumlara sebebiyet vermeye, toplumun gözünde küçük düşürmeye ve dışlanmaya kadar taşınmaktadır. Masalın kadın kahramanları cinsel açıdan taciz edildiklerinde, sonuç ne olursa olsun asla tacize izin vermez. Hayatları ya da sevdiklerinin hayatları pahasına namuslarını korurlar. Aile kurumuna son derece önem verirler ve eşlerine sadıktırlar. Olağanüstü güzelliklerine rağmen cinsel obje olarak algılanmaktan uzaktırlar. Masal dünyası da asla tacizin başarılı olmasına olanak tanımaz. Masalın ‘iyilere ödül, kötülerin ceza’ şeklindeki yapısı doğrultusunda bu kahramanların, iffet ve namuslarını korumadaki cesaretleri ve kararlılıkları er-geç ödüllendirilirken tacizciler de mutlaka cezalarını bulmaktadırlar.

Kaynakça

AKGÜN, Yılmaz (2000), *Trabzon Masalları Üzerine Bir Araştırma*, Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).

- AKTULUM, Kubilay (1999), *Metinlerarası İlişkiler*, Ankara: Öteki Yayınevi.
- ALPTEKİN, Ali Berat (2002), *Taşeli Masalları*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ARSLAN, Mahmut (2005), *İş ve Meslek Ahlakı*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- ERGİN, Muharrem (1997), *Dede Korkut Kitabı I/Giriş-Metin-Faksimile*, Ankara: TDK Yayınları.
- FROMM, Erich (2003), *Rüyalar, Masallar, Mitoslar*, İstanbul: Arıtan Yayınevi.
- (2004), *Freud Düşüncesinin Büyüklüğü ve Sınırları*, İstanbul: Arıtan Yayınevi.
- GÖKALP ALPASLAN, Gonca (2007), *Metinlerarası İlişkiler ve Gılgamış Destanının Çağdaş Yorumları*, İstanbul: Multilingual.
- GÖKCEN, Ahmet (1989), *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyideleri*, İstanbul: Simurg Yayınları.
- GÜNAY, Umay (1975), *Elazığ Masalları*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- İLKKARACAN, Pınar- Leyla Gülçür- Canan Arın (1996), *Sıcak Yuva Masalı, Aile İçi Şiddet ve Cinsel Taciz*, İstanbul: Metis Kadın Araştırmaları Yayınları.
- KARAHAN, Leylâ (1994), *Erzurumlu Darîr Kısası-i Yusuf, Yusuf u Züleyha*, Ankara: TDK Yayınları.
- KÖKSEL, Behiye (1995), *Gaziantep Masalları Üzerine Bir İnceleme*, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış doktora tezi).
- KUMARTAŞLIOĞLU, Satı (2006), *Balıkesir Masallarında Motif ve Tip Araştırması*, Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).
- ORTAYLI, İlber (2000), *Osmanlı Toplumunda Aile*, İstanbul: Pan Yayıncılık.
- ÖZCELİK, Mehmet (2004), *Afyonkarahisar Masalları*, Isparta: Fakülte Kitabevi.
- SAKAOĞLU, Saim (2002), *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- SEYİDOĞLU, Bilge (1975), *Erzurum Halk Masalları Üzerine Araştırmalar/Metinler ve Açıklamalar*, Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- ŞİMŞEK, Esmâ (2001), *Yukarıçukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması I-II.*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- TOPÇU, Sedat (1997), *Çocuk ve Gençlerin Cinsel İstismarı*, Ankara: Doruk Yayıncılık.
- ÜLKEN, Hilmi Ziya (1969), "Levirat", *Sosyoloji Sözlüğü*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, s. 189.